

ТАКСОНОМІЯ АКТИВУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО БАЛАНСУ ДЛЯ ЕКСПРЕС-АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ

BALANCE SHEET ASSET TAXONOMY FOR FINANCIAL POSITION EXPRESS ANALYSIS

У статті розроблено пропозиції щодо розкриття інформації про активи суб'єкта господарювання у бухгалтерському балансі з урахуванням якісних характеристик суттєвості та доречності, що уможлиблює глибоке розуміння та експрес-аналіз фінансового стану промислового підприємства. Запропоновано в активі балансу (звіту про фінансовий стан) промислових підприємств як таких, що мають нормальний операційний цикл, розкривати окремими розділами поточні та непоточні активи. Аргументовано, що такий поділ за функцією активів дає корисну інформацію для експрес-аналізу фінансового стану стосовно активів, які продаються, споживаються чи реалізуються як частина нормального операційного циклу, та активів, які використовуються в довгострокових операціях суб'єкта господарювання.

Ключові слова: *контрольовані ресурси, визнання елементів фінансових звітів, склад статей активу балансу, подання активів у порядку ліквідності, подання активів за функцією в межах операційного циклу.*

В статье даны рекомендации по раскрытию информации об активах предприятия в бухгалтерском балансе с учетом качественных характеристик существенности и уместности, что углубляет понимание и экспресс-анализ финансового состояния промышленного предприятия. Предложено в активе баланса (отчета о финансовом состоянии) промышленных предприятий как имеющих нормальный операционный цикл раскрывать отдельными разделами

текущие и нетекущие активы. Аргументировано, что такое разделение по функции активов дает полезную информацию для экспресс-анализа финансового состояния относительно активов, которые продаются, потребляются или реализуются в рамках нормального операционного цикла, и активов, используемых в долгосрочных операциях предприятия.

Ключевые слова: *контролируемые ресурсы, признание элементов финансовых отчетов, состав статей актива баланса, представление активов в порядке ликвидности, представление активов по функции в пределах операционного цикла.*

The article recommendations on information disclosure about enterprise balance sheet assets taking into account the qualitative characteristics of materiality and relevance, which deepens understanding and industrial enterprise financial position express-analysis, are presented. Disclose by separate sections current and non-current assets in the balance sheet asset (financial position statement) of industrial enterprises as having a normal operating cycle have been proposed. Argued, that such a differentiation by assets function provides useful information for financial position express-analysis concerning assets that are sold, consumed or selling within the normal operating cycle, and assets used in long-term operations of the enterprise.

Key words: *controlled resources, financial statements elements recognition, of balance sheet asset items composition, assets representation in the order of liquidity, assets representation by function within the operational cycle.*

УДК 657.372

Моценський С.Г.

аспірант кафедри обліку та економічного аналізу Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Постановка проблеми. Суб'єкт господарювання зазвичай використовує свої активи для виробництва товарів або надання послуг, які здатні задовольнити бажання чи потреби споживачів. Оскільки ці товари або послуги можуть задовольнити бажання або потреби, споживачі готові платити за них, а отже, сприяти надходженню грошових коштів до суб'єкта господарювання.

Для експрес-аналізу фінансового стану підприємства необхідна інформація, яку можна отримати з балансу. Сучасна трактовка бізнесу передбачає побудову балансу за економічною ознакою, в основі якого лежить ресурсна концепція. Головна ідея ресурсної концепції полягає у тому, що стійкої конкурентної переваги підприємство може досягти лише за умов створення і розвитку унікальних комбінацій ресурсів усередині підприємства.

Інформація у бухгалтерському балансі про активи підприємства як ресурси, які ним контролюються і принесуть економічну вигоду в майбутньому, є надзвичайно корисною, адже вона характеризує користувачам можливості суб'єкта

господарювання щодо генерування грошових потоків у майбутньому та дотримання принципу безперервності діяльності. Для глибокого розуміння фінансового стану суб'єкта господарювання користувачам у процесі прийняття економічних рішень потрібна доречна таксономія бухгалтерського балансу в частині інформації про активи підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Огляд вітчизняних публікацій показав, що загалом у наукових працях останніх років піднімаються такі важливі проблеми, як: адаптація даних бухгалтерського балансу до запитів управлінської системи в глобальному економічному середовищі [1]; побудова балансу на основі ресурсної концепції бізнесу [2]; невідповідність змістовного наповнення окремих статей та елементів балансу потребам аналізу фінансового стану [3]; відмінності побудови та порядку розміщення статей у бухгалтерському балансі в Україні та в зарубіжних країнах, їх відповідність вимогам МСФЗ [4]; взаємозалежність структури бухгалтерського балансу та еко-

номічної основи його побудови, відображення у балансі необоротних активів, утримуваних для продажу [5].

Постановка завдання. Метою даного дослідження є розроблення пропозицій щодо структуризації інформації про активи суб'єкта господарювання у бухгалтерському балансі з урахуванням характеристик її суттєвості та доречності для розуміння та експрес-аналізу фінансового стану промислового підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. За нормативними документами НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та Концептуальною основою фінансової звітності, активи – це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до збільшення економічних вигод у майбутньому [6; 7]. Закон Укра-

їни «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначає таксономію фінансової звітності як склад статей і показників фінансової звітності та її елементів, які підлягають розкриттю; трактує економічну вигоду як потенційну можливість отримання підприємством грошових коштів від використання активів [8]. У Концептуальній основі фінансової звітності майбутня економічна вигода, втілена в активі, трактується як потенціал, який може сприяти надходженню (прямо або непрямо) грошових коштів та їх еквівалентів до суб'єкта господарювання [7]. Для визнання активу в балансі здійснюється відповідне тестування наявних ресурсів (рис. 1).

Доречно додати, що в Господарському кодексі України сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються

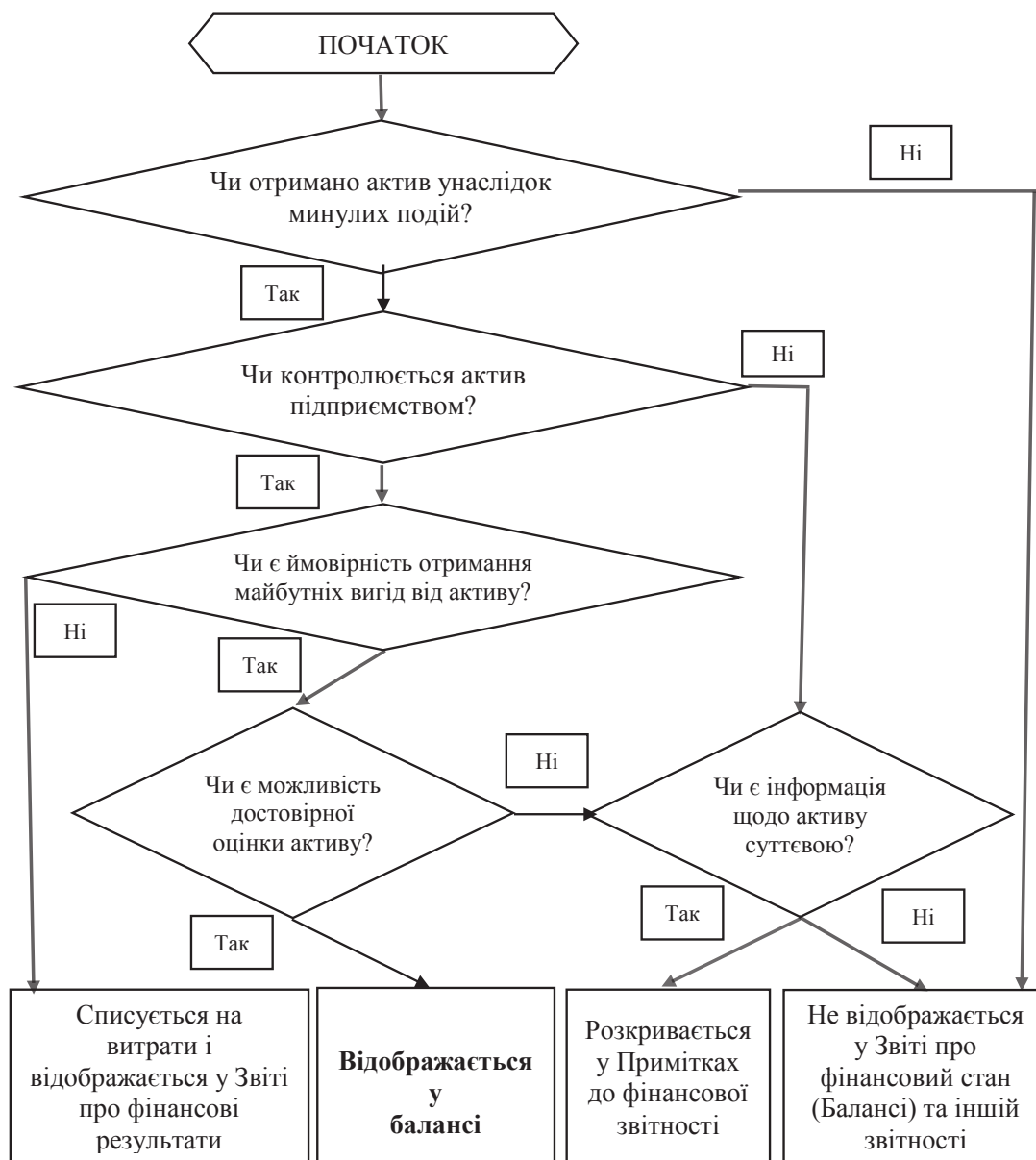

Рис. 1. Схема визнання активів у бухгалтерському балансі

у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів, визнаються майном [9, ст. 139]. Згідно із Цивільним кодексом України, до складу підприємства як єдиного майнового комплексу входять усі види майна, призначені для його діяльності, включаючи земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, інвентар, сировину, продукцію, права вимоги, борги, а також право на торговельну марку або інше позначення та інші права, якщо інше не встановлено договором або законом [10, ст. 191].

Структурною одиницею активу бухгалтерського балансу є стаття. Цей елемент фінансового звіту повинен відповідати критеріям, установленим НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: інформація є суттєвою; оцінка статті може бути достовірно визначена [6]. Основою для заповнення активу балансу та формування певної його статті є бухгалтерські записи про залишки (сальдо) на кінець звітного періоду на синтетичних рахунках і субрахунках. Усі ці записи повинні бути підтверджені відповідними первинними документами.

Форма і склад статей бухгалтерського балансу вітчизняних підприємств також регламентуються НП(С)БО 1. Заповнення форми бухгалтерського балансу вітчизняних підприємств регламентується Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності [11]. Згідно із цими нормативними документами, у бухгалтерському балансі активи деталізуються на три групи за ступенем ліквідності майна: необоротні активи (розділ 1); оборотні активи (розділ 2); оборотні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття (розділ 3). При цьому структура активу балансу узгоджується з класом 1 «Необоротні активи», класом 2 «Запаси» та класом 3 «Кошти, розрахунки та інші активи» Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [12].

Варто зауважити, що Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1) «Подання фінансової звітності» не визначає форму звіту про фінансовий стан (балансу), але містить мінімальний перелік статей, які необхідно наводити в активі: а) основні засоби; б) інвестиційна нерухомість; в) нематеріальні активи; г) фінансові активи; ґ) інвестиції, обліковані із застосуванням методу участі в капіталі; д) біологічні активи; е) запаси; є) торговельна та інша дебіторська заборгованість; ж) грошові кошти та їх еквіваленти; з) загальна сума активів, класифікованих як утримувані для продажу, та активи, включені у ліквідаційні групи [13, п. 54].

Також цей міжнародний документ зауважує, що пропуск або викривлення статей є суттєвими, якщо вони можуть (окремо чи в сукупності) впли-

вати на економічні рішення, які приймають користувачі на основі фінансової звітності [13, п. 7]. При цьому відзначається, що суб'єкт господарювання складає судження щодо того, чи подавати окремо додаткові статті, на основі оцінки: а) характеру і ліквідності активів; б) функції активів у межах суб'єкта господарювання [13, п. 58].

Необхідно підкреслити, що МСБО 1 «Подання фінансової звітності» наголошує на тому, що суб'єкт господарювання як окремі класифікації у своєму звіті про фінансовий стан подає *поточні* та *непоточні* активи за винятком випадків, коли подання, що базується на ліквідності, надає інформацію, що є обґрунтованою та більш доречною [13, п. 60]. Доречно додати, що в МСБО 1 «Подання фінансової звітності» чітко вказується на необхідність подання інформації про активи та зобов'язання у порядку зростання чи зменшення ліквідності, ніж подання на основі поточні/непоточні, **ВИНЯТКОВО** для фінансових установ, оскільки вони не поставляють товари або послуги в межах операційного циклу, який можна чітко визначити [13, п. 63].

Суб'єкт господарювання повинен класифікувати актив як поточний, якщо: а) він сподівається реалізувати цей актив або має намір продати чи спожити його у своєму нормальному операційному циклі; б) він утримує актив переважно для продажу; в) він сподівається реалізувати актив протягом дванадцяти місяців після звітного періоду; г) актив є грошовими коштами чи еквівалентами грошових коштів. Усі інші активи слід класифікувати як непоточні, що включають матеріальні, нематеріальні та фінансові активи довгострокового характеру [13, п. п. 66–67].

Суб'єкт господарювання розкриває у звіті про фінансовий стан більш детальну розбивку поданих рядків із використанням класифікації, яка підходить для операцій суб'єкта господарювання. Рівень деталізації в поданні розбивок залежить від вимог МСФЗ. Статті основних засобів деталізуються за класами відповідно до МСБО 16 «*Основні засоби*», зокрема: земля; будівлі; машини та обладнання; автомобілі; меблі та приладдя; офісне обладнання. Дебіторську заборгованість деталізують із виділенням сум до отримання від торгових клієнтів, до отримання від зв'язаних сторін, авансів виданих та інших сум. Запаси поділяють на види відповідно до МСБО 2 «*Запаси*», такі як товари, основні та допоміжні виробничі матеріали, незавершене виробництво та готова продукція [13, п. 78].

У бухгалтерському балансі використовують кілька різних основ оцінки активів. Концептуальна основа фінансової звітності визначає такі бази оцінки: а) *історичну собівартість*, коли активи відображаються за сумою сплачених грошових коштів чи їх еквівалентів або за справедливою вартістю компенсації, виданої, щоб придбати їх, на

момент їх придбання; б) *поточну собівартість*, коли активи відображаються за сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яка була б сплачена в разі придбання такого самого або еквівалентного активу на поточний момент; в) *вартість реалізації (погашення, справедливу)*, коли активи відображаються за сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яку можна було б отримати на поточний момент шляхом продажу активу в ході звичайної реалізації; г) *теперішню вартість*, коли активи відображаються за теперішньою дисконтованою вартістю майбутніх чистих надходжень грошових коштів, що їх, як очікується, має генерувати стаття під час звичайної діяльності суб'єкта господарювання [7]. МСБО 1 «Подання фінансової звітності» відзначає, що застосування різних основ оцінки для різних класів активів передбачає, що їх характер або функція відрізняються, а тому

суб'єкт господарювання подає їх у вигляді окремих рядків [13].

У табл. 1 представлено рекомендації щодо розкриття інформації у розділах активу бухгалтерського балансу промислового підприємства з урахуванням вимог міжнародних документів у частині доречності та суттєвості подання статей для розуміння фінансового стану суб'єкта господарювання. Також такий підхід ураховує вимоги вітчизняного НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» стосовно уніфікації форми бухгалтерського балансу, дотримується рекомендацій щодо деталізації активів на три групи за ступенем ліквідності майна та зберігає послідовну узгодженість із класами та рахунками вітчизняного Плану рахунків.

Метою експрес-аналізу фінансового стану є насамперед оцінка динамічності масштабів діяльності суб'єкта господарювання (через темп

Таблиця 1

Рекомендована таксономія активу бухгалтерського балансу промислового підприємства для поглибленого розуміння та експрес-аналізу фінансового стану

Актив	Код рядка	На поч. звітного періоду	На кін. звітного періоду
I. Непоточні активи (I^A)			
Основні засоби, у т. ч.	1000		
- первісна вартість	1001		
- знос	1002	()	()
- інвестиційна нерухомість	1003		
- машини та обладнання	1004		
Нематеріальні активи	1010		
- первісна вартість	1011		
- накопичена амортизація	1012	()	()
Капітальні інвестиції	1020		
Довгострокові фінансові інвестиції, у т. ч.	1030		
- за методом обліку участі в капіталі інших підприємств	1031		
- інші інвестиції непов'язаним сторонам	1032		
Відстрочені податкові активи	1040		
Довгострокова дебіторська заборгованість	1050		
Усього непоточних активів	1060		
II. Поточні активи (II^A)			
Запаси (II ^{A.1}), у т. ч.	1100		
- виробничі запаси	1101		
- незавершене виробництво	1102		
- готова продукція	1103		
- необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу	1104		
Витрати майбутніх періодів	1110		
Дебіторська заборгованість, у т. ч.	1120		
- за продукцію, товари, роботи, послуги, скоригована на резерв сумнівних боргів	1121		
- за розрахунками з бюджетом	1122		
у тому числі з податку на прибуток	1123		
Поточні фінансові інвестиції	1130		
Векселі одержані та інші кошти	1140		
Грошові кошти та їх еквіваленти	1150		
Усього поточних активів	1160		
БАЛАНС	1200		

«Золоті правила» експрес-аналізу бухгалтерського балансу для формування судження про «нормальний» фінансовий стан суб'єкта господарювання [14]

<i>Правило</i>	<i>Вимоги для виконання умови «нормального» фінансового стану</i>
Правило 1.	$\Delta A = \Delta П$
Правило 2.	$I^A \leq I^П; I^П - I^A > 0; I^П / I^A > 1$
Правило 3.	$II^A \geq II^П + III^П + IV^П$
Правило 4.	$I^П + II^П > I^A; (I^П + II^П) - I^A > 0; I^A / (I^П + II^П) \leq 1; (I^П + II^П) / I^A \geq 1$
Правило 5.	$II^A > III^П + IV^П$
Правило 6.	$II^П \leq I^A$
Правило 7.	$T II^A > T I^A; T (I^A + II^A) > T I^A;$
Правило 8.	$BOK = II^A - III^П - IV^П > 0; \Delta BOK; BOK < II^{A1} \leq BOK + III^П$
Правило 9.	$II^A / III^П + IV^П \geq 1; T_{BOK} > T II^A > T (III^П + IV^П)$
Правило 10.	$(I^П + II^П) / (I^A + II^{A1}) \geq 1$

зростання показників балансу – T), виявлення тенденцій безперервності його діяльності у майбутніх періодах (через абсолютний приріст показників балансу – Δ). «Золоті правила» експрес-аналізу фінансового стану суб'єкта господарювання, що забезпечують миттєвою інформацією про фінансову рівновагу та ліквідність, «нормальний» фінансовий стан, динамічність масштабів діяльності та тенденції безперервності діяльності, узагальнено в табл. 2. Наведені правила враховують запропоновану таксономію активу бухгалтерського балансу промислового підприємства.

Висновки з проведеного дослідження. Від якості активів та їх обсягів залежать конкурентоспроможність підприємства, можливість реалізувати на ринку певну стратегію дій та задовольнити попит споживачів. Доречна таксономія активу в бухгалтерському балансі промислового підприємства уможливує глибоке розуміння та експрес-аналіз його фінансового стану.

МСФЗ суворо не визначають формати фінансових звітів, єдиним критерієм відображення суми окремої статті або об'єднання її з іншими є суттєвість. Згідно з МСБО 1, кожний суттєвий клас подібних об'єктів необхідно наводити у фінансових звітах окремо, несуттєві статті окремо не виділяють, а об'єднують зі статтями, що подібні за характером або функціями.

Використання назв та порядок наведення статей в активі бухгалтерського балансу необхідно здійснювати згідно з характером суб'єкта господарювання та його операціями, щоби надати інформацію, яка є доречною та суттєвою для глибокого розуміння та експрес-аналізу фінансового стану суб'єкта господарювання. Оскільки суб'єкти господарювання, що є нефінансовими корпораціями, постачають товари або послуги в межах операційного циклу, який можна чітко визначити, для таких суб'єктів господарювання активи в бухгалтерському балансі доречно розмежовувати на поточні та непоточні, що відповідає положенням міжнародних документів. Також доречність інформації для розуміння та експрес-аналізу фінансового

стану суб'єкта господарювання забезпечується через деталізацію у складі активів бухгалтерського балансу статей за їх функціями, а саме: монетарні і немонетарні; операційні і фінансові.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Проданчук М. Адаптація даних бухгалтерського балансу до запитів управлінської системи у глобальному економічному середовищі. Бухгалтерський облік і аудит. 2013. № 10. С. 7–17.
2. Кучеренко Т. Баланс в контексті з ресурсною концепцією капіталу. Вісник ТНЕУ. 2009. № 1. С. 148–159.
3. Лега О.В. Баланс підприємства: історія та сучасні реалії. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 11. С. 863–868.
4. Руда І.О., Мельянова Л.В. Міжнародна практика складання та подання балансу. Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». 2013. Вип. 10(4). С. 208–212.
5. Омельченко О.Ю., Якобчук Є.В. Еволюція структури бухгалтерського балансу: причини та наслідки. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2014. № 1. С. 158–163.
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ від 07.02.2013 №73 (зі змінами). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13/>
7. Концептуальна основа фінансової звітності / IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.09.2010. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_009/
8. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»: Закон від 16.07.1999 № 996-XIV (зі змінами). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
9. Господарський Кодекс України: Закон від 16 січня 2003 р. № 436-15 (зі змінами). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
10. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 435-15 (зі змінами). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
11. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ від 28.03.2013 № 433 (зі змінами). URL: <https://zakon.help/law/433/nopagination>.

12. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ від 30.11.99 № 291. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>.

13. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1) «Подання фінансової звітності» / Рада з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку;

Міжнародний документ від 01.01.2012 № 929-013. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_013.

14. «Golden rules» in the analysis of the balance sheet / O.E. Kuzminska, S.V. Kalabukhova, S.G. Moshchensky. Economics, Management, Law: socio-economic aspects of development: Collection of scientific articles. 2016. Vol 2. P. 23–26.